

2011-03-01

Mosaikbetesmarker – ett verktyg för mångfald

Mosaikbetesmark och andra gräsfattiga marker är en ersättning inom Utvald miljö. Syftet är att gynna hävdade marker som är rika på impediment, till exempel sten, sand och berg. Somliga län inkluderar även marker med mycket buskar och träd, såsom hässlen, i denna insats. Observera att varje län har en genomförandestrategi för vilka insatser i Utvald miljö man vill satsa på och vilka objekt man prioriterar i varje insats. Därför skiljer sig ersättningen och villkoren för mosaikbetesmarker mellan län. Nedan följer en beskrivning av mosaikbetesmarker typiska för Bohuskusten och dess skärgård men som även kan finnas längs övriga västkusten samt på syd-, öst- och Vänerkusten.

foderresurs i djurhållningen. Djurens bete har bidragit till att förhindra igenväxning. Tramp och ljungränning är andra störningar som hjälpt till att skapa den varierande och varma miljö som utgör livsviktiga biotoper för en mängd arter i dessa marker. Vadarfåglar som rödbena och roskarl trivs längs strandängarna. Stenskvättan och fältpiplärkan tillhör de torra och betade ljunghedernas karaktärsfåglar. På den torra ljungheden hittar vi, förutom själva ljungheden, bland annat slättergubbe och jungfrulin och i fuktigare områden, där klockljungheden är vanligare, återfinns till exempel klockgentiana och granspira. Den öppna miljön med varma, solbelysta hållar i kombination med intilliggande hed och strandäng gynnar även många ljus- och värmeälskande insekter och kräddjur. Sexfläckig bastardsvärmare, ljunghedenbi och hasselsnok är några av de arter vi finner i mosaikbetesmarkerna. På de varma hållarna trivs också flertalet solkrävande lavar såsom papill-lav och kustsilverlav.

Foto: Ann-Charlott Häjdu-Råns

Bete och tramp är viktiga störningar för artrikedomen i mosaikmarkerna.

Mosaikens mångfald

Historiskt sett har marker i odlingslandskapet som inte gått att plöja använts som slätter- eller betesmark. Längs kuster utgör dessa marker ofta en spännande mosaik av klipphällar, sandblottor, vegetationsytor och ljunghed. Ljungheden, gräset och örterna har varit en viktig

Hur bevaras mångfalden?

Det är just mosaiken – variationen – som skapar mångfalden i dessa marker. Variationen gäller öppenhet; från helt öppna gräsytor eller hållar, lite högre ljunghedspartier, buskar och brynmiljöer, enstaka fristående träd till dungar. Variationen gäller även naturtyper; mosaiken av kalkrika områden på snäckskalgrus, små rikkärr, torra och fuktiga ljunghedssytor, karga klippor, blottade sand- och blockytor, strandängar, småvatten och strandkanter bildar alla en väv som utgör livsrummet för den mångfald av arter som är knutna till mosaikbetesmarkerna. För att bevara denna variation krävs en varierad skötsel.

Varierande störningar

Tänk på hur markerna använts i historisk tid och försök efterlikna dessa skötselmetoder. Ta hjälp

av gammalt kartmaterial med områdesbeskrivningar. Gamla namn på olika områden kan ge ledtrådar till hur marken har använts. Försök att upprätthålla de många sysslor som utförts på marken. Det kan röra sig om till exempel vass- och madslåtter, sandtäkter för husbehov och ljungslåtter.

Foto: Lars Johansson

Jungfrulin trivs i de torrare delarna av mosaikmarken, här tillsammans med bastardsvärmarlarv.

Variation i betet

Variera djurslag och sambeta gärna. För hårt bete med endast får är ett hot mot spröda och ovanliga örter. Hästar, kor, getter och får kan sambeta i olika kombinationer och ratorna minskar. Prova att släppa ut betesdjuren olika tidigt olika år och att inte släppa dem i samma fälla vid betessläppet varje år. På så sätt uppnås en variation då en del växter hinner blomma och fröa av sig i olika områden olika år.

Bränning för förnygring

Ljungbränning är en mycket gammal metod för att skapa smakliga beten till djuren. Branden tar kol på övervuxen grov ljung och väcker fröbanken till liv. Örter och smalbladiga gräs får chansen att konkurrera när den skuggande ljungen bränts bort. Ljungen repar sig dock redan inom ett år efter bränning och nya, spröda och smak-

liga skott skjuter upp. Vid extensivt bete behövs tätare intervaller mellan bränningarna för att hålla den grova ljungen i schack. Tänk på att en variation är bäst även vid bränning. Bränn inte av jätteområden samma år. Spara några bitar till året eller två år därpå så skapas en variation i successionen.

Röjning för öppna landskap

Slyuppslag och igenväxning röjs bort mellan bränningsperioderna för att fortsatt bevara dessa områden öppna, om djuren inte orkar hålla undan det. Spara med fördel enstaka buskage och snår, fristående träd och enstaka grupper av träd men försök att få så stora öppna ytor däremellan som möjligt. Bärande och blommande träd och buskar ska prioriteras. Öppna upp ordentligt kring gamla hagmarks-träd. Låt gärna döende träd stå kvar, även efter bränning.

Ingen tillskottsutfodring!

Tillsammans med igenväxning är tillförsel av fosfor och kväve på magra marker det största hotet mot den hävdberoende slåtter- och betesmarksfloran och därmed mot den biologiska mångfalden i odlingslandskapet. De växter och svampar som är knutna till de magra mosaikbetesmarkerna har anpassats till rådande näringsfattiga förhållanden under mycket lång tid. När en drastisk tillförsel av näring sker kan de inte konkurrera med de egenskaper de utvecklat. Resultatet blir att högväxande örter som hundkåx, brännässlor och smörblommor konkurrerar ut de hävdgynnade och lågt blommande betesmarksarterna. Självfallet ska man därför inte tillskottsutfodra eller gödsla i dessa marker.

Kontakta din länsstyrelse om du vill veta mer om mosaikmarker eller andra ersättningar i Utvald miljö.

Text: Katrin McCann

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden